

LA RECEPCIÓ DE LA SETMANA TRÀGICA
A LA PREMSA DE MADRID.
LA DESACTIVACIÓ DE LA PROTESTA ARREU D'ESPANYA
AMB LA CENSURA I L'AMENANÇA DEL SEPARATISME

JOSEP M. FIGUERES

«Es muy posible que los madrileños del siglo XVII supieran antes los incidentes de la guerra de Cataluña que nosotros los sucesos de estos días.»

«No sabemos ya que escribir ni cómo escribir.»

«En Cataluña llegó a ser ordinario lo excepcional.»

A «El terrible julio», «Otra denuncia» i «Las garantías constitucionales» a *El País*, Madrid, juliol de 1909

1.- INTRODUCCIÓ

La moderna societat de masses, a l'arrancada del segle xx, disposava a Barcelona, a Catalunya, d'un ric teixit comunicatiu que esdevenia molt important en els barris, els pobles industrialitzats. Certament l'oralitat –l'analfabetisme encara era majoritari–, coexistia amb els periòdics però eren aquests els que començaven a fixar el que esdevindria l'actualitat. La política no podia escapar-se d'aquest marc i n'era, precisament, un dels eixos. Fins i tot durant el franquisme

els esdeveniments tràgics de Barcelona, Sabadell i altres localitats, foren usats com a element crític. Un personatge amb poder mediàtic durant el franquisme, avui resituat al seu lloc d'oblit, però els anys cinquanta amb predicament de poder, escriví,¹ sense posar-se vermell:

«Desatada una formidable campaña contra la guerra de Marruecos, Barcelona se colocó rápidamente a la cabeza de ella, por la intensidad que desde los primeros instantes adquirió. Contribuía poderosamente a ello la entidad Solidaridad Obrera, cuyos afiliados, sometidos enteramente a la dirección del anarcosionismo, cumplían ciegamente las *consignas transmitidas desde el exterior*, sin descontar la influencia del catalanismo, que en el problema africano vivía completamente independiente y ajeno a los intereses del resto de España.» (Cursiva nostra.)

Mig segle després, la imatge de l'esdeveniment era encara aquesta: la distorsió. És així com les idees circulen, sense cap mena de reflexió intel·lectual ni verificació historiogràfica. Comín Colomer, a ell ens referíem, acaba el seu opuscle amb una conclusió justificació definitiva. Reprodueix² el telegrama del propietari i editor de l'*ABC* als principals diaris europeus on afirma: «Cuanto se ha dicho de tormentos es una mentira infame». El que hem vist en opuscles ideològics ho veurem també en els periòdics.

Acarar-nos avui a la Setmana Tràgica i fer-ho amb una lectura crítica dels mitjans ens obliga a contextualitzar-los políticament i, tot i els aspectes limitatius de la seva incidència, a contemplar-los en una visió igual de crítica com seria amb la bibliografia amb l'exemple vist, certament grotesc però real, –fins i tot exemplar, atès que era per a molta població un model: l'únic model a seguir, tanmateix en temps de dictadura, és clar. Desconeixem una lectura crítica dels mitjans més enllà de l'obtenció de dades.³

1. COMÍN COLOMER, Eduardo: *La semana trágica de Barcelona*, Madrid, Publicaciones españolas, 1953, Col. Temas españoles, 28.

2. *Ib. op. cit.*, telegrama del 17 d'octubre de 1906. Ref. p. 30.

3. No ho fa, per exemple, Imma Planell i Piqueras en el treball «La Setmana Tràgica a Sabadell segons *L'Humanité*», i es limita a transcriure, molt bé per cert, els vuit articles que sobre el tema hi publica Magí Vidal Ribas (M. Marcet, R. Vidal i A. Fabra i Ribas). No explica la visió del diari, malgrat el títol del treball. *Arraona*, 10 (Sabadell, primavera 1992), p. 93-99. Fixar-se en la recepció de l'esdeveniment, el

El mateix juliol del 1909, els diaris de Madrid, com els de tot l'Estat, inclouen cròniques, sovint farcides d'opinió personal, i n'hi ha moltes, que es reproduiran en llibres, que al·ludeixen a la dimensió ideològica de l'afer. Es glosa un odi eteri i sense especificar-ne les raons; com un moviment brownià o la trajectòria d'un llamp, o sigui la visió d'un moviment erràtic i atzarós.⁴

Exemple d'aquesta acció publicística és Modesto H. Villaescusa. Publicà una sèrie d'articles descriptius dels fets a *La Independencia* (Almeria, juliol 1909) i tot seguit els aplegà en un llibre.⁵ Ens acosta trets escaients, com la presència protagonista de lumpen i baixos fons, i tot farcit amb observacions subjectivistes: «no hay patriotismo, porque no hay sentimiento religioso», on aplica un reduccionisme i esquematisme ben habitual en les descripcions dels esdeveniments

tractament que en fa cada mitjà i l'eco social que obtindrà serà una labor útil per a situar les fets i ideologies en la seva penetració social. Ho fa, per exemple, Lester Golden en la lectura selectiva de publicacions com *Foment* (Reus) i *El Poble Català*, a «Barcelona 1909: les dones contra la quinta i l'església»; *L'Avenç*, 109 (1987), p. 48-54.

4. Es prou sabut que la protesta caracteritzada per la destrucció de les propietats religioses fou provocada per la crida de les lleves posteriors a l'any 1903. El decret de juliol del 1909, que afectava obrers casats i amb fills que no havien pogut pagar la quota establerta per a redimir-se dels servei militar i permetia l'alliberament dels homes de les famílies benestants que podien permetre's la despesa, provocà *ipso facto* una revolta caòtica que es materialitzà en l'atac a les propietats eclesiàstiques pocs dies després. La relació causa-efecte és òbvia i la interpretació prou coneguda: l'animadversió envers l'estament religiós, vist com a aliat i justificador dels poderosos, els fills dels quals, a més, com a factor estimulant de més animadversió popular, tampoc havien d'anar a fer la guerra, alliberats com estaven pel pagament de les quotes de redempció. L'església era el símbol del món que calia destruir: fos la pervivència dels abusos de l'antic règim o fos la justificació de l'explotació en aquell capitalisme tan dur on regnava la fam, l'oprobri i la impotència. L'anticlericalisme era una presència ben viva. Com ho ha explicat Josep Termes, era més «un sentiment difús que una doctrina elaborada» tot i que Valentí Almirall trenta anys abans havia articulat nítidament una resituació de separació de poders i de minva d'influència política de la força eclesiàstica. Ens sembla que hi afina Hilari Ragner quan defineix l'avalot d'inversió simbòlica: es castiga a l'església per allunyar-se dels fills, de les classes populars.

5. VILLAESCUSA, Modesto H.: *La revolución de julio en Barcelona. Hechos, causas y remedios*, Barcelona, Herederos de Juan Gili, 1910. Especialment els apartats: «Anarquía de guante blanco», «Anarquía roja», «Anarquía periodística» i «Anarquía política».

sense voler fixar la raó en les consideracions immediates. ¿Com podem entendre, si més no, l'afirmació del periodista analista dels fets?:

«...he ahí la causa que lo explica todo. Se ha borrado del corazón de gran parte de la humanidad la idea de Dios, de la inmortalidad del alma, de la vida futura [...] Se ha roto con todos los frenos que contenían los apetitos; lógico es que se intente gozar sin freno, y que se niegue todo derecho cuando ese derecho se ofrece como un límite, como una barrera, como un veto a la satisfacción de los apetitos desordenados.»

Els fets ens són prou coneguts: una simple raó d'instint de conservació. Molta literatura tanmateix de voluntat interpretativa i motivacions de tons molt associats a l'afinitat política dels emissors. Ens fixarem ara en la vinculació entre catalanisme com a excusa i les argumentacions de les classes política i periodística madrilenyes.

El ministre de Governació, Juan de La Cierva, ultra insultar el governador civil Angel Ossorio y Gallardo⁶ en les seves memòries,⁷ apunta el que estudiarem en el present treball: el paper de la premsa madrilenya en el conflicte barceloní i la utilització de l'amenaça separatista per a neutralitzar la protesta *in crescendo* contra una guerra impopular que el record del 98 feia de mala actualitat.

Escriu De la Cierva:

«Pero todavía los sucesos presentaban caracteres graves porque después de varios años de tranquilidad en el país, de pronto sentía temblar la tierra bajo mis pies; pues en Logroño, un tren

6. Al seu treball sobre l'episodi *Barcelona. Julio de 1909. Declaración de un testigo*, Madrid, Imp. Rojas, 1910, ultra explicar la seva impotència i com l'autoritat militar, tot declarant l'estat de guerra, l'apartà amb el beneplàcit del govern amb, la qual cosa es convertí en simple espectador. Al·ludeix a la campanya d'*El Poble Català* contra la guerra en la secció «La aventura de Marruecos», que canvia per «La aventura española en Marruecos» i cita el paper d'intel·lectuals com Alomar, que evocaven la passivitat obrera en la italiana aventura d'Abissínia. «La fuerza de los obreros, —escriu Ossorio—, no reside en el barullo agresivo, sino en la resistencia. En vez de levantar al aire los brazos, los proletarios los cruzan.» El seu treball és una justificació de l'etapa governativa prèvia tot replicant les consideracions periodístiques de diaris locals en relació amb les mesures que havia adoptat.

7. DE LA CIERVA, Juan: *Notas de mi vida*, Madrid, Instituto Editorial, Reus, 1955, p. 138-139 i 142.

militar fue detenido por los republicanos y hubo que rechazarlos; en Mequinenza, también hubo disturbios, y los Gobernadores anunciaban excitación revolucionaria, todavía sin concretarse, pero amenazadora. Habíamos ordenado la inmediata incorporación de los licenciados y se preparaba la de la primera reserva, pero todo ello exigía algunos días, y en ese tiempo, en Cataluña y en otras provincias podía aprovecharse la carencia de fuerzas para impedir la incorporación y apoderarse de algunas poblaciones. Sin levantar mano concentré en las capitales de provincia toda la Guardia Civil, y movilicé los guardias jurados particulares y de heredamientos y corporaciones [...]. El problema era ganar unos cuantos días, que luego tendríamos fuerzas para volver a la normalidad. El 26 había ya en Madrid correspondientes especiales de toda Europa, y con los de Madrid y los que volvieron de las playas en que veraneaban, inundaron el Ministerio de la Gobernación. Creyeron que yo interceptaba las comunicaciones con Barcelona, porque no podían obtener noticias, pero les dije que los revolucionarios habían cortado todas las líneas férreas, y las de telégrafos y teléfonos. Entonces no funcionaba la radiotelegrafía. Afirmé que, por eso, no tenía noticias, y al decirme un periodista que se aseguraba era “separatista” el movimiento, yo me limité a contestar “que no sabía el carácter que tuviera.” Confieso que en aquellos momentos no quise negar que tuviera tal carácter, porque un secreto instinto me hacía confiar en que la duda siquiera en el resto de España de que el movimiento fuera separatista, bastaría para que el patriotismo se impusiera a todas las demás aspiraciones y pasiones. Y acerté, porque la Prensa de izquierdas en todo el país puso freno a sus campañas, y sólo se pensó en la necesidad de combatir el criminal intento. No hubo en el resto de España ningún otro chispazo revolucionario, y los licenciados se incorporaron sin dificultad y con entusiasmo, la Guardia Civil volvió a los campos, y los guardas jurados a su ordinario servicio. Valencia nos había preocupado desde el principio, por el gran número de republicanos militantes que allí existían, pero fueron patriotas y la sospecha del carácter separatista del movimiento unida a la conocida energía del Gobernador, evitó que se sumaran a los republicanos de Barcelona. Las tropas salieron sin dificultad para este último punto, y no se alteró la tranquilidad.»

S’ha escrit, doncs, que aquesta revolta fou presentada com a se-

paratista per en De la Cierva,⁸ i que les primeres notícies que sortiren a la premsa espanyola dels fets de Barcelona el presentaven com una sublevació separatista.⁹ Com és prou sabut, de separatisme res. Tot i que Ossorio també atribueix a l'origen dels fets un toc de catalanisme, carlisme, anarquisme i lerrouxisme, avui sabem la força de l'anticlericalisme i l'antimilitarisme més que la simple oposició social de fet estricte de lluita de subsistència, més esclat o motí del XIX que de revolució del XX.

Vegem com els diputats de la Lliga –única força política del catalanisme, que de separatista no en tenia res, tot i les constants acusacions dels periòdics centralistes– expressen al «Manifiesto de los senadores y diputados regionalistas. Nuestra protesta» una radical sanció contra les destruccions i els avalots de nefastes conseqüències:

«condenamos las violencias contra las personas y contra las propiedades, perpetradas para mayor irrisión en nombre del pacifismo... Pero la salvación de Cataluña exige de todos los catalanes, y muy especialmente de sus representantes en Cortes, analizar las causas de lo sucedido y trabajar todos para que jamás puedan repetirse.»

Raimon d'Abadal, Puig i Cadafalch, Francesc Cambó, etc., acaben tot un conjunt de manifestacions per la pau amb l'afirmació contundent: «sólo así conseguirá Cataluña su grandeza, realizar su misión de ser base y fundamento de la grandeza de una nueva España.» És més, cap dels treballs del moment o dels estudis posteriors, des de Leopoldo Bonafulla a Joan Connelly Ullman, parlen d'aquesta dimensió com d'un conflicte social i ideològic. La premsa atiaa el foc amb el predomini de la destrucció, tot i els matisos entre periòdics. N'és exemple la polèmica entre el diari republicà *El País* i el

8. Personatge prou conegut per les seves manipulacions a les eleccions i gairebé etern ministre de Governació, i altres carteres, al llarg del primer terç del segle XX.

9. SÒRIA, Ramon (dir.): «La Setmana Tràgica», a *Diccionari Barcanova d'història de Catalunya*, Barcelona, Barcanova, 1989, p. 377; TERMES, Josep: «La Setmana Tràgica» a *De la Revolució de Setembre a la fi de la guerra civil (1869-1939)*, Barcelona, Edicions 62, 1987, vol. VI d'Història de Catalunya, p. 221, passant per divulgacions com la de Pedro VOLTES: *La Semana Trágica*, Barcelona, Espasa Calpe, 1995, p. 105 i ss.

monàrquic *ABC* a propòsit dels nens assassinats i les monges ultratjades pels revoltats. Bonafulla, contemporàniament als fets, escriu:¹⁰

«son falsas las noticias de los telegramas porque los niños asesinados y las monjas violadas por los revolucionarios no aparecen por ninguna parte, por lo que *El País*, periódico republicano de Madrid, ha emplazado a *ABC* para que concrete y cite quienes y por quienes fueron verificados tales hechos, y ese periódico, ese director que para lanzar la acusación debiera haber estado bien informado, ha tenido que mandar a un redactor a Barcelona para averiguar y buscar lo que quizás se verá precisado mandar hacer para salir airoso.»

Uns mitjans de comunicació altament orientats cap a una posició crítica, tant en aquest exemple de Madrid com de Barcelona amb *La Veu de Catalunya*, *La Vanguardia* o *El Correo Catalán*, davant *El Poble Català* i *El Diluvio*.

El separatisme apareix, doncs, tot i que tímidament, en els papers, encara que no és una realitat del moment. La nostra hipòtesi és que se'n parla, però no en papers públics. La prova en serà la importància que es dóna a un testimoni d'excepció a Madrid, Sol i Ortega, com veurem més avall. De moment vegem com els periòdics de la capital de l'Estat s'ocupen de l'afer.

2.- LA PREMSA DIÀRIA DEL MADRID DE 1909

Quan arrenca el segle xx, a Madrid hi ha, com a Barcelona, una indústria periodística més que notable. S'hi publiquen dotzenes de setmanaris, revistes mensuals i una vintena de periòdics diaris. Seran comercials o d'empresa, de partit polític o tendència concreta i especialitzats o sectorials temàticament. En el primer bloc, s'hi destaquen els monàrquics com *ABC*, passat de setmanari a diari el 1905; el vaixell ensenya del diaris republicans progressistes *El País* (1887) i el nou, impulsiu i enèrgic, en paraules d'Andrée Bachoud,

10. BONAFULLA, Leopoldo: *La Revolución de Julio*. Barcelona, 1909, Barcelona, T. Taberner, editor, s.d.

«revolucionari verbal», de Rodrigo Soriano, *España Nueva* (1906). El primer per a un públic més cultivat, el segon per a un de més popular. Un cas a part són els tres diaris de la Sociedad Editorial de España o sigui *El Imparcial*, el *Heraldo de Madrid* i *El Liberal*, diaris de gran tiratge i amb incidència arreu de l'Estat, el primer liberal dinàstic, el segon demòcrata avançat i el tercer republicà i, en conjunt, una força periodística com a grup que serà conegut com «el Trust».

Dos destacats diaris de notable influència social són: *La Correspondencia de España*, el més vell dels diaris de Madrid, la popular «*La Corres*» com la pregonaven els venedors¹¹ i *La Época*, degà dels diaris madrilenys (1849), minoritari en tiratge i adreçat a l'aristocràcia. Minoritaris també són *El Globo*, *El Correo*, el *Diario Universal*, *La Prensa*... En els especialitzats ens interessien sobretot, pel públic al qual s'adreçen, els militars: *La Correspondencia Militar*, nada el 1877 i que mostra una violència verbal de gran calibre, *El Ejército Español*, *Ejército y Armada*...; els catòlics integristes com *El Siglo Futuro* o carlistes com *El Correo Español* o *El Universo*, sostingut pel marquès de Comillas i uns quants setmanaris, pocs, com *El Socialista* i *La Crónica*, aquest darrer d'informació predominantment econòmica.

El periodisme i la política aniran de bracet i la censura s'imposarà en el periodisme de guerra, en l'acció dels corresponsals. El fet no era nou, perquè en la campanya de 1909, tots els telegrams dels corresponsals van ser censurats i s'assignaren a militars el control dels textos abans i després de la publicació; els periodistes no grats podien ser expulsats del Marroc. El 1913 la censura afluixà, però les males notícies, com la matança del Barranco del Lobo aviat arribaren a la península i estimularen encara més la protesta popular. Els militars s'estranyaven de l'escàs esperit militar dels reclutes¹² i les classes populars aspiraven a viure sense la guerra colonial.¹³

11. Especialment interessant en el nostre cas, perquè "Juan de Aragón", Leopoldo Romeo, el director des de 1906, visità Melilla el juny i publicà diversos articles contra la guerra, fou processat i empresonat segons la flamant llei de Jurisdiccions, de trista memòria a Catalunya.

12. «Uno de los desórdenes más dolorosos que afligen al militar de carrera es la actitud de la tropa. Veremos que el soldado de reemplazo no está dispuesto a hacer una guerra a la que paga un tributo demasiado pesado; deserta o entra en combate a regañadientes. Esta defección resulta dramática para el oficial de carrera; el heroísmo del soldado español es para él una verdad absoluta, la base mínima de la mitología elemental que le permite mantener a través de los siglos la leyenda grandiosa de

La tradició catalana contra les quintes i contra la guerra era assumida pel conjunt de la població popular urbana d'extracció camperola, que vivia durament i acceptava amb resignació el destí. La guerra trencava aquest equilibri. Articulistes com A. Rovira i Virgili, G. Alomar, etc., de manera reiterada al·ludien al sentit de llibertat i com les quintes el limitaven amb l'aspiració de nous canvis polítics. El 9 de novembre, l'endemà de la represa, *El Poble Català* manifestà la seva posició i feia un balanç clar dels fets:

«El moviment de Barcelona, els successos de Barcelona. Sí, més també el moviment i els successos de Catalunya. Perquè contra la guerra, no es va aixecar sols la ciutat, sinó la pàtria nostra. A l'estranger, sí, ja es diu Catalunya i no pas Barcelona», però aquí es volia presentar la insurrecció com un producte d'idees nihilistes i, no com a un alçament contra la guerra, per a poder demanar l'ús quotidià de la pena de mort. Contra la guerra varen ésser les irades manifestacions de tot Catalunya.»

A Madrid, igualment les condicions de vida eren difícils i els diaris republicans i avançats propugnaven una visió igual de crítica contra la guerra. El 22 de juliol, *Tierra y Libertad* deia: «La revolución está próxima, más de lo que muchos se creen; acaso la cuestión de Marruecos sea el principal motivo». És un exemple del que altres diaris també defensaven. *El Socialista* del dia 23, escrivia, «La guerra en Marruecos, como toda guerra, es contraria a la fraternidad de los pueblos», i hi afegeix com a arguments: morts, altes despeses, diversos aspectes de dimensions molt grans contra la guerra. A l'amplitud de conceptes, cal afegir-hi l'extensió territorial de la protesta: tot el mes

España "nación heroica". BACHAOU, André: «El militar de carrera y las tropas de reemplazo», a *Los españoles ante las campañas de Marruecos*, Madrid, Espasa Universidad, 1988, p. 116 i ss.

13. LLUHÍ RISSÉCH, J.: «Els nacionalistes republicans som enemics de la guerra recentment iniciada... Aquesta guerra la creiem inoportuna, injusta, mancada en absolut d'utilitat... Aixequem forta i serenament la nostra veu per a condemnar l'acció militar empresa, que costarà centenars de milions de pessetes i molta sang del poble. No hi veiem cap alt fi darrera dels màusers i els canons del general Marina [...] no podem compartir els somnis i quimeres dels africanistes espanyols, esperits en els quals té mes virtualitat l'atavisme que la reflexió», «La nostra protesta», *El Poble Català*, 22-VII-1922.

de juliol, les forces republicanes, anarquistes, socialistes feren mítings, manifestacions que, quan són tolerades, són una batalla contra la guerra i contra Maura. És fàcil, tanmateix, el sentiment popular amb els ferits, malalts... que tornen, amb més baixes provocades per còlics i malalties que per bales. Salamanca, Saragossa, Madrid, Bilbao, Múrcia, Barcelona, són punts on esclaten conflictes i a *España Nueva*, *El País*, *El Correo*... s'hi pot seguir l'escalada *in crescendo*.

La Setmana Tràgica no afectà només Catalunya i durà una setmana, la Gloriosa per als lerrouxistes, la Roja per als revolucionaris, la Tràgica per als barcelonins en expressió que ha fet fortuna. Andrée Bachaoud ha estudiat la imatge de la guerra en el conflicte amb el Marroc i conclou¹⁴ que el període és tan important que marca un abans i un després en l'opinió pública:

«La consecuencia más importante de esta guerra prolongada es que su rechazo contribuye a estructurar, aunque sólo sea en parte, a esos “primitivos de la rebelión” que habían sido hasta entonces los españoles. Es cierto que existen otros factores históricos y económicos que contribuirán a la politización de la masa popular, pero ninguno que, por su duración y su extensión territorial, interese de manera tan continua y homogénea a la totalidad de la población.»

El Liberal informa dels incidents de la vigília al port en els embarcaments de tropes. Diu també que la censura impedeix publicar allò que en coneixen. Esmenta *El Liberal* de Barcelona, on reproduïxen diverses notes d'*España Nueva*, i, a la vegada, aquest diari còpia notes d'altres. Així ho reproduïxen les dues edicions d'*El Liberal*, en aquest cas una nota d'*El Heraldo de Madrid* que manifesta que per patriotisme no expliquen què va succeir al port de Barcelona.

Sobre la qüestió que ens afecta com a eix de la present conferència, el catalanisme és considerat pel conjunt de diaris madrilenys de manera molt crítica. No s'entèn la diferència i és anatemitzat tant pels conservadors com pels republicans. Fins i tot el més avançat d'aquests,

14. BACHAOU, Andrée: «Manifestaciones y mítines» a *Los españoles ante las campañas de Marruecos*, Madrid, Espasa Universidad, 1988, p. 185. J. C. Ullman fa un bon resum del conflicte a la "La opinión pública y la «Aventura de Marruecos»" a *La Semana Trágica*. Barcelona, Ariel, 1972, p. 259-301.

davant l'agressió arriba a seguir burxant. Imaginen una violació i que el periodista blasmés la indemnització a la violada! El cas del *Cucut!* és prou dur. El 19 de maig, *España Nueva*, de Rodrigo Soriano, publica un acudit en portada on es veu el ninot que el representa feliç i content amb les mans obertes rebent del sac amb rètol "Fondo de reptiles", monedes a desdir que un obès ministre De la Cierva li lliura satisfet. Al costat, l'editorial «Hechos probados. La cuestión del *Cucut!*». De la Cierva no vol respondre a la demanda sobre la donació de 30.000 ptes. a la impremta Gálvez i el diari reproduïx una carta de l'impressor on ho explica tot, i l'editorialista conclou:

«Expuestas las cosas con tal claridad, nada importa, en definitiva, que Cierva afirme o niegue. Ante la evidencia de los hechos expuestos, su táctica es completamente inútil. Lo que el país debía saber se sabe de modo categórico, aun cuando el ministro no crea pertinente explicarlo a los señores diputados. Así, resulta, con toda claridad, que los fondos secretos sirven para obsequiar con 30.000 pesetas a quienes hicieran méritos injuriando a España poniendo a los militares como no digan dueñas... La habilidad de enderezar el obsequio al dueño de la imprenta es perfectamente inútil.»

Un diari que aspira a una nova Espanya, davant l'agressió a una propietat privada, que és cremada i destruïda per funcionaris públics, «en cuadrilla, nocturnidad, etc.», la simple restitució al mal causat simplement hi veu el que podria ser una falta administrativa, en tot cas, i no el gruix del fet, que és l'acció ben feta i aleshores ho critica.

3.- LA VISIÓ DE LA SETMANA TRÀGICA A LA PREMSA DE MADRID

Com ja hem dit més amunt, hem mirat onze diaris de Madrid: dos de republicans –*El País* i *España Nueva*–, dos de conservadors –*ABC* i *El Correo Español*–, tres de militars –*Ejército y Armada*, *El Ejército Español* i *La Correspondencia militar*–, dos del trust –*Heraldo de Madrid* i *El Liberal*– i dos de representats de premsa especialitzada i d'empresa –*El Globo* i *La Época*–.

Vegem la informació que ofereixen per dies. Esmentem primer la relació de principals esdeveniments i tot seguit textos representatius dels periòdics de la capital de l'Estat.

Diumenge, 18 de juliol

Tropes que embarquen cap al Marroc formades per reservistes desfilen cap al port i passen pel centre de la ciutat. La població, en hora de passeig, ho veu i se n'acomia. Al port, dames d'alta societat reparteixen medalles i escapularis, entre els que se'n van, però els seus fills s'escapaven d'anar a la guerra mitjançant el pagament de la "quota". Els vaixells on s'havien d'embarcar eren del marquès Comillas. Comença la cridòria contra l'embarcament i la guerra. *El Cataluña* salpa enmig de trets a l'aire de la policia que s'enfronta amb els manifestants.

Dilluns, 19 de juliol

Arriben les notícies de la batalla esdevinguda al Marroc el diumenge. Tot i que no es publiquen, en cafès i tavernes corre la brama d'una hecatombe.¹⁵ Manifestació de la Rambla a la plaça Universitat.

Dimarts, 20 de juliol

Es publiquen notícies i articles sobre la derrota al Marroc. Manifestacions a Madrid i oposició a la marxa de tropes. La posició a Barcelona es complica amb les manifestacions i el tancament de botigues. El socialistes preparen la vaga que anunciarà l'endemà *El Poble Català*. En aquest diari, Pous i Pagès publica el cèlebre article «Pera les dames blanques»; el diari informa de la manifestació barcelonina contra la guerra, acte que és un èxit, i del Riff amb «La sang i la protesta» amb cròniques carregades d'opinions contràries a la guerra.

D'altra banda, *El Liberal* i l'*Heraldo de Madrid* manifesten que *El Progreso* de Barcelona és recollit per la policia atenent la denúncia de les autoritats militars, que convoquen els directors dels diaris

15. Diu Ullman: «Sólo aquellos que han vivido en España pueden apreciar la eficacia y rapidez de este canal de comunicación, desarrollado indudablemente como medio de combatir a los regímenes que limitan las comunicaciones legales vía prensa y reuniones» (op. cit. p. 303).

barcelonins. Un català, Josep Rocamora, és el corresponsal al Marroc de l'*Heraldo de Madrid*, publicarà moltes cròniques i fins apareix en fotografia a portada d'aquest segon diari.

Dimecres, 21 de juliol

Telegrama a Maura demanant l'obertura de les Corts. Manifestació al vespre amb trets per les dues parts: un policia ferit. Gran míting a Terrassa. Ossorio prohibeix reunions contra la guerra.

El País, el diari republicà per excel·lència, publica a portada a sis columnes «La plutocracia satisfecha. Tropas a Melilla. Cómo las despide Madrid». Hi apareixen notables textos crítics com ara «Callejón sin salida», editorial que conclou:

«Los sucesos de Barcelona y el espectáculo tristísimo, inolvidable, enervador, que se dio ayer en Madrid durante el día y la noche, bastan para probar— si fuese necesario una prueba— lo antimilitar del sistema actual de reclutamiento. A la guerra ha de irse con alegría, entre gritos de júbilo y de entusiasmo y sin necesidad de adoptar tremendas presunciones y tomar militarmente la estación de embarque. Puede eso satisfacer al egoísmo de clase, de la clase a que pertenecen los accionistas de las minas, no puede satisfacer a ningún buen español ni a ningún hombre honrado.»

La resta de la pàgina de portada s'ocupa també de la protesta de Madrid i ho fa amb frases de míting. Vegem-ne una mostra: «La protección de las minas. ¡Guerra a la guerra! ¡Guerra a la plutocracia!»; «Mi protesta. El país pagará millones y millones consolidando su ruina: en el Rif quedarán miles de soldados, la flor de nuestra juventud»; «Las Cortes. ¡Qué se abran!»; «¡Abajo la guerra con Marruecos!»; «¡Fuera la desigualdad de la redención a metálico!» i «¡Qué las Cortes decidan el porvenir de España!».

Dijous, 22 de juliol

El ministre De la Cierva tramet una circular als governadors civils relativa al manteniment de l'ordre públic davant les amenaces d'aldarulls públics, prohibeix mítings i censura el telègraf, la premsa.

Vol influir l'opinió pública suspent la projecció de la protesta. Ossorio publica un ban on prohibeix grups en la via pública i anuncia que la policia actuarà, a diferència dels dies anteriors. Suspèn el telèfon Barcelona-Madrid i el telègraf directe. Barcelona resta aïllada. La premsa de Barcelona s'alarmava de la situació: J. Lluhí Rissech publica «La nostra protesta» a *El Poble*. La protesta augmenta. Es coneix que s'acorda un subsidi de cinquanta cèntims al dia per als reservistes. El mínim per a una família eren tres pessetes i mitja, segons *La Época*. Ullman considera¹⁶ que «amb la suspensió de tots els medis legals d'influir o expressar-se l'opinió pública, la protesta contra la guerra havia de morir o fer-se revolucionària».

El Liberal, en l'edició madrilenya publica l'editorial «Los sucesos de Melilla. Silencio», i diu: «Pocas palabras, y no porque el ministro de la Gobernación haya notificado su propósito de amordazar a la Prensa, sino porque en el presente conflicto, cuanto menos se hable mejor». Replica, per raons diverses, als diaris *La Época* i *El País* i argumenta que, per patriotisme, hi ha vuit mil homes en camp obert, no vol polemitzar. «*El País* hi torna amb portada amb fotografia, editorial i sis articles polemitzant sobre la política governamental sobre la guerra. El títol, tanmateix, neutre, però contundent: «El embarque de las tropas. La actitud del pueblo. Cargas en la estación». Al'editorial «Con nocturnidad» *El Liberal* carrega, com és habitual, contra el catalanisme polític:

«Verdad es que pesa sobre ella –[la premsa]– la ley de Jurisdicciones, aquella ley especial hecha contra los catalanistas y biskaitarras, y convertida en ganzúa y en mordaza por esos malos españoles para robar impunemente a la nación con sus contratas y sus monopolios y sus escandalosas subvenciones y sus explotaciones de minas que no pagan un céntimo al Estado y arruinan a la nación. La ley hecha para defender a España y al Ejército de los insultos de los separatistas es utilizada por ellos (el Cu-cut! fue indemnizado) para poder continuar la explotación de la nación. De aquí el silencio traidor de la prensa catalanista y biskaitarra. Los aranceles que hicieran para Cuba justificaron la insurrección. La Hispanoaficana que se quiso conceder a Güell y Comillas y la defensa de la mina de esos señores va a ser la ruina de España.»

16. ULLMAN, J. C.: *La Semana trágica*, Barcelona, Ariel, 1972, p. 315.

Divendres, 23 de juliol

S'instrueix causa sumària contra deu reservistes del batalló Reus que havien participat en la manifestació al moll del diumenge anterior. Corre el rumor que han estat afusellats. Els diaris *El Poble* i *La Publi* imprimeixen un text sobre la vaga general contra la guerra. Els delegats de les societats obreres es troben a Barcelona i l'agent de policia d'Ossorio impedeix la reunió, però els delegats poden relacionar-se entre ells. Alomar publica «El conflicte» a *El Poble Català*.

El Liberal publica en portada «Semisuspensión de garantias», on cita les decisions –de la vigília, és clar– del ministre de Governació que denuncia *El País* i les conferències telefòniques. Cita de boca del ministre: «Me he liado la manta a la cabeza en esta cuestión, y la censura impedirá que se transmita a provincias cuanto se relacione con el envío de fuerzas y los detalles de los combates de Melilla que estime exagerados.» Efectivament, escriuen més avall que, a la tarda del dia anterior, De la Cierva ordenà a la central telefònica l'aturada de les connexions telefòniques de premsa i de particulars i l'ús del telègraf. El mateix ministre prohibí informacions sobre la guerra, i també mítings sobre la guerra. Els incidents del dia 22 a l'estació madrilenya del Mediodía n'eren la causa.

Dissabte i diumenge, 24 i 25 de juliol

Arreu de la ciutat es parla de vaga general. Es crea el Comitè central de vaga. *El Diluvio* publica un article històric de Pi i Margall sobre la solució del problema clerical, al·ludint a la crema de convents del 1835, precisament un 25 de juliol, i *El Progreso*, radical, publica l'editorial «Remember». Ossorio ordena patrullar. També s'escampa sorra pels carrers, a fi d'estalviar les relliscades dels cavalls en la càrrega al galop, decisió que fa preveure greus conflictes.

Heraldo de Madrid publica l'editorial «Ratificando la protesta», on palesa la necessitat d'una premsa lliure i al·ludeix a la guerra russo-japonesa, etc., on hi havia lliure circulació de dades. Manifesta que el correu de Melilla és pendent de tramesa des de fa quatre dies i protesta pel tancament del telègraf en «correspondències privades».

El Liberal remarca, a «El régimen de la mordaza», que *España Nueva* fou recollida igual que *El País* i proposa una lliga de diaris a la

qual s'apunta i reproduceix el manifest¹⁷. *El Globo* també critica De la Cierva («Abusos autoritarios») i qualifiquen la seva actuació d'«atropello». *El País* publica l'editorial «Silencio obligado». *ABC* publica la segona part de la sèrie «Sobre el terrorismo», de Miquel dels Sants Oliver, que és una diatriba contra l'anarquisme i un elogi del pensament rebutjat (sic) per les classes directores. *La Correspondencia Militar*, naturalment, inclou un punt de vista favorable a la intervenció. El títol de l'editorial «Ante las operaciones y sus comentarios. Labor de hombres», l'eloqüència és òbvia:

«Es preciso que los hombres de alma bien templada tengan la calma y la serenidad propios de la condición masculina, y a favor de una y otra, es indispensable que se proclame en todas partes

17. «A los directores de los periódicos de Madrid, a la Asociación de los periódicos de provincias. Sin razón, sin derecho, se han declarado punibles hasta las escasas noticias que la censura militar de Melilla permitía transcribir. No se puede hablar de nada de la guerra, como no provenga del cuentagotas oficial. No se permite comentar lo que ocurre. No se puede dar noticias de nada. Ha bastado que el Sr. Cierva se le ponga entre ceja y ceja, para que en un solo día, sin que se decrete la suspensión de garantías, única cosa que disculparía lo hecho, se procede no ya contra la Prensa, sino contra la Nación entera, que ahora vivirá en zozobra inmensa, en intranquilidad sin límite. De una plumada se han suprimido derechos fundamentales, renovando procedimientos abusivos. ¿Puede la Prensa callar ante eso? ¿Debe enmudecer ante la violencia? ¿Ha de resignarse a que sin motivo y sin pretexto se haga lo que se hace? Nosotros creemos que no. Así como nos atenemos al cumplimiento de las leyes debemos exigir que los demás las cumplan. No debemos limitarnos a pensar platónicamente en reunirnos para hacer valer el derecho. Es preciso que todos, absolutamente todos, resolvamos en seguida que conducta debe seguir la Prensa española ante los desafueros ministeriales, y buscar el modo de que el derecho y la razón triunfen del capricho. Cuando los gobernantes de Luis Napoleón atropellaron en Francia las leyes para amordazar a la Prensa, todos los periódicos se unieron a los impulsos de la dignidad profesional. Cuando los gobernantes de la esposa de Fernando VII quisieron atraillar a la prensa el pundonor periodístico y el instinto de conservación engendraron aquella famosa liga. En aquellos ejemplos debe inspirarse la Prensa española, para pedir, a quien sea preciso, que, o se restablece la normalidad constitucional o se justifique, como las leyes lo ordenan, todo cuanto se hace porque Cierva quiere. En la Prensa madrileña hay maestros que deben tomar la iniciativa. Es seguro que lo harán, como también es seguro que la Prensa española, unida por compañerismo, hermanada por la necesidad, atenta a las angustias de la Patria, no se cruzará de brazos ante lo que hace de España una triste (il-legible) entre todas las Naciones de Europa. Solo falta que alguien dé el primer paso. Si nadie quiere, lo dará *España Nueva*. Delo nuestro estimado colega, y con él iremos gustosísimos, y muy honrados nosotros.» *El Liberal*, 24-VII-1909.

que esa nota tan débil como vergonzante de instigación a la indisciplina social, que se ha dado recientemente en actos miserables, en mítines y en artículos, no le ha dado el pueblo, no le ha dado el país, no le ha dado, tan siquiera, la población de Madrid, sino una minoría, por suerte, insignificante, constituída de un lado por neurasténicos, por temperamentos apocados y políticos apasionados y de otro por gente ruín, asalariada, verdadera crema de la golfería, y desgraciadas mujeres que se agitan canallescamente en los últimos peldaños de la escala del lenocinio [...] esto no es España, no puede ser España, no será nunca España.»

Finalment, *El Ejército Español* obre portada amb «Por la salud de la Patria» i reproduceix, com gairebé tots els diaris, les famoses paraules del ministre de Governació que hem vist, quan comenta la suspensió del telèfon o quan jocosament i gràficament afirma:

«me he liado la manta a la cabeza en esta cuestión; la censura impedirá que se transmita a provincias cuanto se relaciona con el envío de fuerzas y los detalles de los combates de Melilla que estime exagerados. En este verano voy a ser yo el único corresponsal, ustedes pueden descansar, ya se desquitarán en invierno.»

Dilluns, 26 de juliol

Comença la vaga general, les dones van a les fàbriques per demanar l'abandonament del treball als qui hi havien entrat. Els patrons tanquen les fàbriques. Es cremen les casetes dels burots. Els diaris del matí es recullen. Els trens no poden circular. El marquès de la Foronda fa circular els tramvies, però són bolcats i ha de renunciar-hi: serà el símbol de la victòria de la vaga. Ossorio no actua. S'ataca a la força pública. Moren tres civils i hi ha diversos ferits. L'exèrcit no actua, com tampoc ho farà activament els dos dies següents: el carrer és camp de batalla. La ciutadania conservadora, catalanista, de la Lliga, del Sometent... no surt de casa. Comença el règim de censura. *La Correspondencia Militar*, que té un posicionament favorable a la guerra, escriu:

«Ha comenzado un régimen de previa censura para la prensa, riguroso como no lo ha habido nunca en España. Nosotros, que

hemos censurado la debilidad del Gobierno, cuando comenzó la campaña antipatriótica de algunos diarios, que tan tristes frutos ha dado, no tenemos más remedio que censurar ahora esta violenta reacción con que se pretende enmendar los anteriores yerros, midiendo a todos por el mismo rasero [...] No obstante, si las medidas de restricción adoptadas por el Gobierno han de ser aplicadas solamente durante un corto número de días, y si merced a ellas se cree que podrá conjurarse el alborotado y pernicioso estado de opinión, promovido por los antimilitaristas y antipatriotas, nosotros, haciendo honor a nuestras arraigadas convicciones, acataremos esas decisiones sin protesta, deseando tan solo que responda su eficacia al fin que las ha inspirado.»

Els diaris que apareixen aquest dia a Barcelona –*La Publicidad*, *La Vanguardia*. *La Veu de Catalunya*, *Diario de Barcelona*, *El Progreso*, *El Poble Català...*–, no poden posicionar-se, només informen de les característiques dels plans de vaga, no volien ser acusats d'incitar a la sedició. El fet és greu, diu Ullman, atès que en no poder oferir informacions polítiques, ajuden al buit de direcció de la gran protesta que hi haurà contra el govern de Maura. Els editors de diaris republicans *El Diluvio*, *la Publicidad* i *La Tribuna* fan una reunió per saber si apareixen durant la llei marcial. La decisió d'E. Iglesias de no publicar *El Progreso* féu que *La Tribuna* i *El Liberal* l'imitessin.¹⁸

Dimarts, 27 de juliol

Crema de convents, esglésies, col·legis religiosos. Els telèfons funcionen, però la població oposada a la càdica situació del carrer no s'organitza davant la passivitat de l'exèrcit, escàs i mal preparat, de la policia i la Guàrdia Civil, que no donen l'abast a les peticions d'ajuda. Es publiquen bans exigint la tornada a la situació exterior. La nit del dia 27 la ciutat només és il·luminada pel foc dels incendis.

El Liberal en portada publica «Explicación y protesta» on manifesta que el dia 25 es van reunir diversos directors de diari per estudiar la reacció del sector periodístic davant el comunicat que no han pogut encara llegir i només coneixen en línies generals, davant el

18. ULLMAN, op. cit. 373.

ministre. Acorden crear una comissió que s'hi entrevistí i són nomenats D. López, director de *Diario Universal*, Roberto Castrovido (*El País*), Ángel M. Castell (*ABC*), Leopoldo Romeo (*La Correspondencia de España*) i Alfredo Vicenti (*El Liberal*). El ministre matisa que la prohibició no és referia als textos enviats des del Marroc, on qui mana és l'autoritat militar de Melilla i, si ella ho aprova, els despatxos –notícies, cròniques... podran circular, sinó que es referia als que sobre la guerra fossin publicats ací i fossin «susceptibles de causar alarma y depresión en el ánimo público». Acaba plàcidament i d'acord la reunió i es troben aleshores, diu *El Liberal*, que de Melilla per ordres de De la Cierva no poden transmetre despatxos encara que tinguin el segell de placet militar. També poden llegir la circular, la qual consideren ofensiva. El comunicat, signat pels cinc directors, és l'única forma de protesta que tenen. Aquest text és blasmat per *La Época* a «La prensa y el Gobierno. Explicación y protesta», que defensa a De la Cierva. Es reproduïx la circular repressiva de Governació amb el títol significatiu de «Contra la campaña alarmista. Circular de Gobernación» i al costat sota l'epígraf, en portada de «La prensa militar» copia fragments significatius d'editorials, abrandats, de *Ejército y Armada*, *El Ejército Español* i *La Correspondencia Militar*. En diaris civils, *El Correo Español* apunta a «Crisis del patriotismo» la necessitat d'impulsar el batec de l'espanyolitat i suggereix que els mals de Barcelona i de Catalunya ho són per aquesta causa:

«matando la idealidad en las almas, que es el sentimiento religioso, que es el amor a la Patria, que es la devoción a las instituciones tradicionales, impurificando esa atmósfera moral de los pueblos, hemos llegado a los tristes días presentes, a los días de frialdad, de apocamiento, de rebeldía, de suprema inconsciencia o de suprema malicia de ahora en que se ha pretendido desamparar la bandera de la Patria.»

No volem fer un estudi comparatiu entre la premsa de Barcelona i la de Madrid, però davant aquestes argumentacions idealistes dels periòdics conservadors de Madrid els republicans catalans mostren un realisme absolut. Diu Pous i Pagès el mateix dia a *El Poble Català* a «Tot passant. El bèl·lic ardiment»:

«Aquí se parla solament de patriotisme, se predica la guerra, però amb la condició de que la facin els desheretats, els fills del

poble, aquells que no hi tenen res a defensar, ni res a guanyar. I d'això se'n diu una empresa nacional. No: això és únicament un monstruós cas d'egoisme, el cas d'uns senyors que volen passar per valents, perquè estan segurs de que els cops cauran damunt l'esquena d'altri.»

El País reproduceix la nota oficial del govern que informa de la vaga a Sabadell, la dimissió d'Ossorio, de la denúncia que va tenir l'edició del dilluns i no se l'expliquen i només poden dir «Denuncia inexplicable. También ayer»:

«Hicimos ayer un número inodoro, incoloro, insípido, para ver si después de una semana restablecíamos nuestra comunicación con los lectores de provincias. Nos llevamos chasco. Fuimos también denunciados ¿Porqué? Por la velocidad adquirida, porque sí, que es la suprema razón en estos tiempos.»

Elogien *La Correspondencia de España* —«Contra la tiranía»— per la crítica que fan a De la Cierva pels atacs que dirigí a la premsa i, tot seguit, articles contra la guerra i les seccions, habituals —«La guerra en el Rif»; «Telegramas oficiales...»— i amb suavitat expliquen la situació de falta de dades:

«Sin noticias oficiales. Anoche fuimos por dos veces al negociado que ha montado, en Gobernación, el señor Cierva, erigido en reporterismo de la prensa madrileña. No había noticias de Barcelona, sí de Melilla. Evidentemente, este centro de información es lo peor que pueda imaginarse.»

Segueixen les dificultats i la nota següent d'*ABC*, que apareix al costat de la nota oficial sobre l'estat de guerra a Barcelona, ho palesa:

«Los corresponsales de los periódicos de Barcelona en Madrid recibieron ayer orden de no comunicar nada telefónica ni telegráficamente, lo que parece indicar que no se publican los diarios en la ciudad condal.»

Dimecres, 28 de juliol

L'exèrcit actua durament desfent barricades i lluitant contra els veïns revoltats. La lluita esdevindrà minoritària amb la retirada de les masses, derrotades per l'activitat enèrgica dels militars.

El Liberal, a mitja portada de les sis columnes de portada publica la notícia titulada «Los sucesos de Barcelona», reproducció de la nota oficial i Barcelona en estado de guerra» i «Relato de los sucesos» amb font pròpia. No parla de motivacions, només exposa els fets. A l'interior, hi reproduïx la circular que el Ministeri de Governació tramet als governadors i a la policia exigint la prohibició de tots els mítings contra la guerra, que es limiti el telègraf i que, si cal, es denunciïn periòdics alhora que dóna gairebé carta blanca «sin extralimitación alguna pero sin omisión de lo que su deber le imponga». Aquest dia es denuncien diaris d'arreu –*El Progreso, El Poble Català...*–

La Época cita *El Imparcial* i conclou:

«El honor de España entera esta comprometido en esta inicua algarada que se ha hecho dueña por algunas horas de la cuenca fabril de Barcelona. Ninguna organización social, por conturbado que tenga su instinto de conservación, puede tolerar una hora siquiera que el motín triunfe en las calles y se haga dueño de una ciudad.»

Tot seguit reproduïx fragments d'*ABC* i d'*El Liberal* on es condemnen els successos. *El Globo* també critica De la Cierva en l'article «Notas», de Fernando de Urquijo. A l'editorial «Se impone», hi exposa molt nítidament què s'esdevé quan no hi ha informació:

«El exceso de represión en la libre manifestación de las ideas ha producido de algunas partes actos de violencia de que los mismos despachos oficiales han dado noticia con el riesgo de que el reguero de pólvora se extendiese y generalizase. La prohibición absoluta de públicas informaciones propias en los periódicos, ha traído como consecuencia inmediata la alarma y ha dejado abierto el campo a toda clase de rumores y de invenciones para diario pasto de la pública credulidad.»

El País segueix amb la línia contra la guerra. Pàgina sencera. Editorial genèric titulat: «El servicio obligatorio ¿seguirá la redención?» i «El ejemplo de Francia». El gruix és Barcelona, d'acord amb el títol a sis columnes: «La huelga general. Barcelona en estado de guerra. Incomunicados. Barricadas en las calles. Un convento asaltado y otro ardiendo. Muertos y heridos. 119 detenidos. Colisiones numerosas.» Aquesta portada val el seu pes en or. Hi apareix, precisament, el que De la Cierva no vol per aïllar la revolta contra la guerra i impedir que s'escampi arreu de l'estat. L'única estratègia és la repressió indiscriminada, fórmula usada regularment pel poder polític quan no coneix subtileses ni fineses que poden aconseguir altres resultats finals amb menys cost. És sabut que el govern caurà, però, no serà només per l'afusellament de Ferrer, sinó per l'acumulació de les errades. A la nota oficiosa, s'hi copia literalment el que diu el Ministeri de Governació, però poden afegir-hi la reproducció de l'article del corresponsal de *La Correspondencia de España* que explica els fets del dilluns (!) com a novetat. Es posarà l'èmfasi en la dificultat de comunicacions i la política de limitacions al periodisme.

España Nueva, sota el títol «Disturbios en Barcelona», informa a desdir de la ciutat, tot i que també de Saragossa, València, Tarragona, Pamplona... parlen àmpliament de la vaga general, la simbologia de la protesta –els llacets blancs de les dones, etc.–, i explica el cas d'una noia sola que després d'un parlament incitant a la vaga surt de la fàbrica amb unes quantes dotzenes d'obrers darrera seu. Els “piquets” individuals –ratificat per les memòries de testimonis com A. Hurtado– són prou eloqüents. Fa pensar en una gran adhesió a la protesta i la possibilitat que podria ser un conflicte dur. A destacar la reunió de periòdics amb l'acord de no aparèixer i, interessant, diu que hi ha profusió de «muchas hojas clandestinas excitando a la huelga general». *Ejército y Armada* informa sucintament de «Lo de Barcelona» donant per entès que els fets són de domini públic i demana «energico castigo e inmediata represión, pues así lo exigen los altos prestigios del orden social y el respeto a las leyes y al principio de autoridad.» Reprodueix la nota oficiosa i diu que s'envïa a Barcelona tropes procedents de Madrid i València.

Dijous, 29 de juliol

Continua la crema i el saqueig. Per la via fèrria de Madrid, l'única operativa, arriben més forces i encara que els revoltosos s'apoderen d'armes diverses no poden fer front a l'artilleria, la qual elimina barricades i desfà grups opositors.

El Liberal anuncia el reial decret que signa el president del Consell de Ministres, Antoni Maura, en què s'amplia la suspensió de les garanties constitucionals de Girona, Tarragona i Barcelona, anuncia-da la vigília a tot l'estat. També el publica l'*ABC*. El ministre de Governació, informa *ABC*, diu que ha quedat reestablerta la comunicació telegràfica amb Madrid.

Ejército y Armada afirma: «ha habido que ametrallar las barricadas levantadas por los revoltosos que parecen han llegado a excesos que no se han cometido en “La Commune”».

Divendres, 30 de juliol

La població surt per adquirir aliments, comença el tiroteig aïllat de terrats i finestres de forma genèrica, més enllà de la puntual de dies anteriors. Resten alguna barricades. L'exèrcit i les forces d'ordre dominen el carrer. Els presoners van concentrant-se a Montjuïc. Arriben els diaris de Madrid. *El Ejército Español* publica «¡Ave, España!» on celebra que *El Imparcial* de la vigília publicés un article d'enaltiment de l'exèrcit. El diari militar fa un elogi del valor, esforç i honor de l'exèrcit al Marroc, mentre blasma les crítiques de:

«multitudes ignaras, fanatizadas por insensatas predicaciones de unos cuantos utopistas y de otros que tras la utopía disfrazan sus instintos perversos y sus odios contra la Patria y el Ejército.»

Dissabte, 31 de juliol

La ciutadania, que ha restat tancada a casa seva, amb la ciutat calmada va a veure els temples i altres centres cremats. Encara no surten els diaris de Barcelona, però es prepara l'ofensiva de l'opinió davant els fets, *els successos*, com en diuen, per a l'endemà. Arreu de Catalunya la calma serà igualment completa.

El Liberal, a l'editorial en portada, «Fuerza irresistible», hi escriu:

«Son muy satisfactorias las últimas noticias que en los centros oficiales se han recibido del capitán general de Cataluña. Según éste, han quedado completamente dominados los disturbios de Barcelona. De todo corazón lo celebramos, y a honor tenemos el haber contribuido con nuestro humilde esfuerzo a ahogar una subversión que era para la desgraciada España una afrenta o un peligro. Por la fuerza ha sido dominada; pero también por el unánime impulso con que la reprobaron y la aislaron los partidos, los periódicos y la totalidad de los españoles cuerdos. Van cesando, pues, los motivos que nos impusieron un silencio voluntario, sin necesidad de la condena con que nos sometió el Gobierno a silencio forzado. Y es llegada la hora de que termine la incomunicación en que han estado ocho días, no ya la prensa con sus lectores y las ciudades con la capital, sino España entera con el resto del mundo.»

España Nueva publica un article, «La censura militar», on expressa que consideren irracional la censura governamental i demanen un canvi. El dia 30, el diari va ser segrestat pel fet d'estar d'acord amb l'article de «Juan de Aragón» al diari «*La Corres*», que afirma: «es mil veces preferible el lápiz rojo del censor militar, igual para todos, que el lápiz de los censores civiles, sujeto a influencias políticas, que le hacen olvidar a veces como a unos tachó lo que a otros deja pasar.» El diari es mostra a favor de la militar.

«Así no podemos seguir. Si aun prescindiendo de todo comentario, porque nos repugna aparentar que podemos exponer juicios de ninguna clase; si omitiendo de la información aquello prohibido oficialmente y que, sin embargo, se publica en la prensa ministerial; si sujetándonos resignadamente al mutismo que se nos ha impuesto, siguen y siguen las denuncias, ¿cómo hemos de pensar que por benevolencia no se aplica la previa censura y se deja al libre arbitrio de los gobernantes denunciar lo que quieren?»

El Ejército Español, de la mà de Ricardo Espí, tinent coronel d'infanteria, publica un dels textos més bel·ligerants del pensament dels militars, en portada i amb títol contundent com

una descàrrega tancada, diu què cal fer amb els catalans díscols: «Castigo necesario»:

«Nuevamente la capital catalana vuelve a causar grave daño a la Nación. Por centésima vez el nombre de Barcelona da motivos para ser pronunciado con horror por todos los buenos patriotas y el estado de cosas que su actitud levantisca y criminal ha creado arrastrando con su ejemplo a su hermana Sabadell, cuna de Morral, requiere una pronta y enérgica represión, aplicada sin contemplación alguna, y en forma tal, que su ejemplaridad deje eterno recuerdo, tanto más como el que dejó en ella Felipe V en 1714, y más recientemente el general Rottan en Castellfullit en 1823. Hace un cuarto de siglo que la Ciudad Condal viene siendo la pesadilla de la Nación [...]

En 1714 hubo que tomar las medidas que están consignadas en las historias, y que aún perduran en algunas masías de la alta montaña, y fueron tan saludables que hasta el año de 1808 hubo paz [...] y cesó la pesadilla empezada en 1640. Después ha habido que castigarles en 1841, 1843, 1856, 1870 y 1874, y hora es que se repita lo de 1714, puesto que la experiencia abona su buen resultado.»

Acaba tot explicant la pau a París després de 1871 i demana que s'enviïn a Annobon i Corisco «todos ellos, hombres y mujeres» i a lluitar sense quarter, o sigui afusellant in situ i sense causa, al mateix carrer. No és una actitud d'un col·laborador aïllat. A la mateixa pàgina, s'hi escriu: «No vacile el Gobierno, pues esta vez y esta ocasión, tiene a su lado, y para esto, a toda España, harta de las cosas de Barcelona». A l'article «Guardia civil ¡Sus y a ellos!» precisa: «hasta no dejar uno vivo de esos canallas».

Diumenge, 1 d'agost

L'alcalde de Barcelona proclama sis dies de dol i convoca a la normalitat. Es paguen els jornals de la setmana no treballada, i amb diaris i comunicacions –tramvies i trens–, la normalitat és absoluta. L'article de Maragall «L'església cremada» no apareixerà fins al 18 de desembre.

El Liberal informa que queden restablertes les comunicacions

telegràfiques i telefòniques amb Barcelona, però els despatxos que parlen dels successos de Barcelona no poden circular. Es preveu que en quaranta-vuit hores el tràfic ferroviari amb Portbou serà operatiu. Els directors dels diaris de Barcelona, informa *ABC*, es reuneixen per acordar la publicació. Es parla de l'endemà.

Dilluns, 2 d'agost

El Liberal a «Silencio Dañoso», editorial en portada, protesta de la posició del govern, que no deixa informar, i mostra la injustícia comparativa quan els periòdics de l'estranger, que sí que arriben, porten dades del que ha succeït a Barcelona. A «Los sucesos de Barcelona», no hi pot donar dades de les diverses cròniques –en diu “cartas”– que arriben, atès que De la Cierva «prohibió ayer que se publique nada acerca de Barcelona que no sean los telegramas y telefonemas que se reciban en las redacciones que pasen por la censura»

Ejército y Armada manifiesta «La normalidad en Barcelona» i en referència a l'únic text dels diaris barcelonins:

«Habrà pues, un solo relato de los hechos indiscutibles en que todos coincidirán, y a su frente el del oficial del Gobierno de España, lo cual es conveniente para deshacer las caprichosas fantasías de gran parte de la Prensa extranjera, que ha formado una pasajera atmósfera que no conviene quede pesando sobre nuestra Nación ni nuestra Historia.»

Finalment, *El Ejército Español* publica una «Nota consoladora» on es congratula de la protesta unànime d'arreu de l'estat contra «el infame movimiento de Barcelona» tot activant els mecanismes anticatalans sempre latents:

«Son ya muchas las corporaciones que proponen que se rompan las relaciones comerciales con Barcelona, en vista del calor que la provincia da a todo movimiento que signifique odio al Poder central, desafecto a la Nación de que, quiéralo o no lo quiera, forma parte. Ya antes de ahora durante los periodos críticos en que se desarrollaba el separatismo catalán, algunos iniciaron esta idea, pero no logró cuajar la propaganda y fue lástima. Ahora las circunstancias han cambiado; la indignación es mayor y ya pare-

ce sonada la hora de ponerle coto, combatiendo de todos modos, en todas sus formas, el odio que allí se profesa al nombre español. ¿Son las masas? Pues contra las masas se debe ir ¿Son los burgueses, gran parte de los intelectuales? Pues contra estos.»

Final: del dimarts, 3 d'agost, al 13 d'agost

El Liberal, a «Nota necesaria», un altre editorial en portada, es queixa que no ha rebut la nota del ministre sobre els successos de Catalunya «que el público espera con viva ansiedad», i diuen:

«El ministro olvida que ya no se trata solamente de dar noticias o no darlas; se trata también de desmentir con una narración sincera y oficialmente autorizada, los relatos, quizás más pintorescos que fieles y exactos, que han hecho y continúan haciendo los diarios extranjeros acerca de la agitación en Cataluña.»

El Liberal publicà l'endemà, i tanquem la cronologia, la nota oficial dels diaris de Barcelona. Ocupa tres extenses pàgines, a sis columnes, amb detall dels dies, la informació per dies i ciutats i un resum de l'entrevista amb Sol i Ortega, de la qual parlarem més endavant, que arriba a Madrid des de Barcelona.

El Liberal reproduïx un relat del *Diario de Barcelona*, un altre d'*El Liberal* de Barcelona, així com el parlament de l'alcalde Joan Coll i Pujol de l'u d'agost, notes de *La Época* i de més diaris de Barcelona com *La Veu de Catalunya*, *Diario Mercantil*, etc. *La Época* reproduïx la nota de Capitanía general de Catalunya que esmenta l'acord amb els directores de diari de redactar un text comú sobre els fets dels dies 26 al 30 i d'acord amb l'autoritat militar. L'editorial «Triunfo de España» és ben explícit del sentiment del diari contra el socialisme, amb elogis a l'exèrcit i amb esperança que ara:

«Y entonces, a qué el movimiento intentado o anunciado. Para qué hubiera servido, sino para dañar enormemente y principalmente al proletariado mismo. El buen sentido de las masas obreras lo ha percibido así y entre todos se ha logrado restablecer, creemos que definitivamente, la paz interior, para que se pueda llevar lo más eficaz y rápidamente posible a buen término la obra exterior que a la Nación española incumbe en Melilla.»

España Nueva crítica el comportament governamental, que deixa publicar a *La Época* informacions que denuncia al *Diario Universal* i a *El Correo*, i diuen que tenen extensos relats dels successos de Barcelona, però que només poden publicar el que apareix a la premsa barcelonina després de passar per la censura militar. Reprodueixen l'article d'*El Noticiero Universal* titulat «Lo que puede decirse» i *España Nueva* el bateja «Lo que podemos decir».

El País dóna a conèixer el 4 d'agost una important entrevista, extensa i valuosa, amb Sol i Ortega. Apareix a cinc columnes i explica la situació barcelonina des de l'òptica catalana i des d'una posició d'immunitat parlamentària com a diputat i senador que era. Menysvalora i resitua aspectes generals de la magnificació que s'ha fet dels episodis –violacions de monges a l'engròs, morts d'eclesiàstics en gran quantitat...– o facilita informacions puntuals –l'alta participació de la dona en l'agitació– i esdevindrà motiu de polèmica entre els diaris atès que posarà d'actualitat la interpretació dels fets. A la pregunta sobre el separatisme dels fets, hi respon:

«–Pues, querido Sol, en Madrid se ha asegurado que en las barricadas se ha gritado Muera España, y, por estar creído de que eso era cierto es por lo que el general López Domínguez hizo aquellas declaraciones muy extrañas en él, diciendo que se consideraba rifeño. Nunca hemos visto más indignado a Sol y Ortega, sereno siempre, dueño siempre de sus nervios y de su ánimo. Enrojeció, se levantó, rugió y con ademanes encolerizados y palabras duras que a borbotones le salían del corazón, negó tales embustes, que calificó de villanos, e infames y antipatrióticos.

– Nadie ha pensado –nos dijo ya algo repuesto– en separatismos. Cataluña ha dado, como siempre, muestras de su patriotismo, y las continuará dando. Nadie, nadie ha intentado allí aprovecharse de las circunstancias para realizar el imposible de un levantamiento contra España. ¿Qué se pretende con esas indignidades? ¿Es que se quiere desarraigar el españolismo del corazón de Cataluña? Yo convenceré al noble general López Domínguez de que le han engañado arteramente, de que es mentira que haya resonado en Barcelona, ni en ninguna parte de Cataluña, ese grito odioso y criminal. Es mentira.»

El Liberal també publica un resum d'entrevista i el polític radical barceloní respon:

«Atribuir, como se ha dicho al movimiento carácter separatista es, a juicio, del Sr. Sol y Ortega, una injusticia notoria, pues dice que no ha tenido, ni por asomo, semejante carácter. Basta recordar –añade– que las tropas, durante los tristes acontecimientos, han sido aplaudidas, vitoreadas y obsequiadas en extremo, para convencerse de ello. Hasta qué punto llegaron los vítores y aplausos tributados al ejército por el pueblo, lo demuestra una alocución del capitán general en que se hace referencia a estos aplausos. En obsequio a la justicia debida hasta a los enemigos y en honor de Cataluña, conviene dejar desmentido categóricamente el carácter de separatismo atribuido a la insurrección.»

España Nueva publica una extensa crònica del seu corresponsal Arpe i una entrevista amb Odón de Buen que palesen un canvi en les limitacions a publicar. Ara hi ha molta més informació. No hi ha perill de contagi.

L'endemà, dia 5, més informació i començaran les conseqüències, així «Lo sucedido en Cataluña. La redención a metálico suprimida». S'entrarà en la dinàmica, tan habitual en la premsa madrilenya, d'anar contra el catalanisme. Així el dia 20, de l'anàlisi de la Lliga en diran: «El manifiesto de la Lliga. Otro petardo». Diuen que és broma, però li dediquen quatre columnes i no deixen d'usar el sarcasme antidemocràtic de més mal gust fent al·lusió a l'atac dels militars a la redacció i impremta de *La Veu* i el *Cu-cut!* el 25 de novembre del 1905:

«El manifiesto es un petardo más, uno de tantos como han puesto en urinarios, en portales oscuros, en las ramblas, en mercados y en callejuelas manos misteriosas. Ha estallado con poco estrépito, un ruido causado como de carracas en tinieblas. El Centro de la Lliga Regionalista ha quedado destrozado. Discursos hechos trizas, folletos y libros hechos pedazos. Una colección del *Cu-cut!* le ha entrado al señor Cambó por un oído y le ha salido por otro, con pérdida de ambos tímpanos. Al señor Prat casi le asfixia su célebre catecismo. Si la Lliga ha quedado peor que el *Cu-cut!* y *La Veu* en noviembre de 1905, la Solidaritat ha quedado rota para siempre. Esto y algún serrín procedente de los cráneos catalanísticos es lo encontrado en el lugar del suceso.»

España Nueva valora el dia 6 d'agost el paper de la censura quan ha passat el perill que la revolta es generalitzés. Ho fa a «Al amparo del silencio»:

«Realmente ha sido utilísima para el Gobierno la mordaza puesta a los periódicos. Gracias a ella han pasado, sin censura dilaciones imperdonables, imprevisibles, tremendas, yerros injustificables de que ya se pedirá estrecha cuenta a los ministros. [...] Está bien. Aquí hemos callado a la fuerza, pero los extraños, libres de denuncias, no han dejado pasar en silencio las torpezas ministeriales. Cuando la ley impere, cuando deje de creerse que vale tanto imponerle absoluto silencio a la Prensa como vencer en Melilla, bastará reproducir los severos juicios de los periódicos extranjeros para estigmatizar en debida forma la conducta imprevisora, tarda, inconcebible de nuestros gobernantes.»

El día 13 d'agost *Ejército y Armada* publica de Francisco Jaume, de Barcelona, l'article «*La Tribuna de Barcelona*» on respon en aquest diari una informació que havia publicat el dia 3 on escrivia referint-se als lerrouxistes:

«Hacer la oposición por la oposición es la norma única de conducta puesta en práctica por todos los partidos. Basta que el Gobierno haga una cosa para que la oposición se crea obligada a hacer lo contrario, aunque no tenga sentido ninguno; porque sí, porque el Gobierno la hace. Toda la ciencia política de esos partidos queda reducida a hacer la oposición a todo trance. Así nos explicamos esa actitud tan inconsecuente, tan contraria a la conducta adoptada ante los separatistas a quienes había combatido siempre invocando los fueros de la patria grande. Ahora, recientemente, habla y procede como separatista, pues así obraron y hablaron los separatistas durante la guerra de nuestras colonias.»

El diari *La Tribuna* replica el dia 7 dient què té a veure la qüestió catalana amb els successos de Barcelona i tractant de dèbil l'autor: «Usted no está bueno.» L'articulista d'*Ejército y Armada*, li respon el dia 13:

«Sin la propaganda de Lerroux y de sus secuaces contra la propiedad, contra la burguesía, contra la religión, contra todo lo que supone orden, en fin; sin el odio de los separatistas contra la Nación, exteriorizado en esta ocasión a pretexto de la paz; sin la oposición sistemática de *La Veu de Catalunya* (sic), *Poble Catala*

(sic), *La Tribuna* (...) estas salvajes escenas, que tanto deploramos, no hubieran tenido lugar, porque ellas no han sido otra cosa que manifestaciones prácticas de resultado de tales propagandas, porque ellas no han sido sino una manifestación, una explosión del antipatriotismo de que tan vergonzosamente viene haciéndose alarde en nuestro país desde hace bastante tiempo, sin que se ponga enérgico y seguro remedio.»

4.- CONCLUSIONS

1.- La projecció de la imatge de la Setmana Tràgica és fixada pel periodisme

En l'àmbit periodístic, la força de la censura i la separació factual entre Barcelona i el país implica que pràcticament només el periodisme en sigui el lligam. D'ací ve la importància de la censura, els silencis forçats, les suspensions, que obligaran a rebaixar aquesta funció de la premsa. Trobarem només una dimensió reiterativa en la dimensió pública: diaris militars que accentuen un paper de defensors radicals d'una concepció lítica de l'Estat, diaris monàrquics i centralistes on qualsevol reclamació de la perifèria és jutjada amb una prevenció injustificada, diaris comercials on tòpics i prejudicis actuen amb més força de la prevista.

2.- Les repercussions polítiques arrenquen del periodisme i es traslladen a l'àmbit polític i social

La Setmana Tràgica s'insereix en aquesta dinàmica. En l'apartat periodístic, doncs, continuïtat com en el polític, les repercussions seran conegudes. Maura haurà d'abandonar i la Lliga perdrà influència social i electoral. Malgrat no haver tingut participació directa en la primera repressió, la campanya d'exigència de responsabilitats, igual que el 1902 amb el rebuig de la vaga general, provocarà un altre distanciament amb sectors populars republicans. Quan les imatges de la premsa feien pressentir les malvestats apareix, de *La Veu* al més humil full parroquial, la necessitat que no torni a passar.

Hem pogut veure l'extensa col·lecció de cartes que, inspirades per ordes religiosos, s'envien, via governadors civils, o directament

al Ministeri d'Interior, en els arxius policials. Cercàvem dades de la censura de premsa, no localitzades, i en canvi hem vist aquesta esplèndida col·lecció de centenars de cartes contra els agitadors. En algun cas signa gairebé tot el poble. Carrión de los Condes,¹⁹ per exemple. En l'enorme col·lecció de cartes i documents hi sovintegen les escrites per catalans. Dividits en dos àmbits. Minoritaris els qui protesten per la guerra i gairebé tots demanen repressió. Fixem-nos en dos casos antagònics: El Foment Catòlic de Berga qualifica de pretext la protesta contra la guerra, qualifica els incendiaris de «turbas vandálicas» i demana que «se apliquen con severidad los castigos de las leyes tanto a los autores como a los cómplices» (26-VIII-1909). A Roda de Ter, la posició és contrària i pel seu interès transcrivim íntegre el document, signat per vuit presidents d'entitats locals:

«Excelentísimo señor Presidente del Consejo de Ministros.

Los infrascritos presidentes de las sociedades obreras y re-creativas de esta localidad, en nombre y representación de las mismas, y de todos los vecinos en general, reunidos en unánime manifestación habiendo dejado para ello espontáneamente el trabajo atendido que consideran injusta la guerra que contra los africanos se prepara puesto que resultaría ser de conquista siempre injusta, y más cuando los resultados han de ser contraproducentes; con la energía que en estos actos se requiere, pero siempre con el respeto debido, protestan de la indicada guerra y piden, no solamente que no se embarquen más tropas para llevarlas a la muerte, sino que se repatrien las que se hallan ya en tierras africanas, dejando a aquellos indígenas libres de toda opresión.

Roda, 27 de julio de 1909.»

Sense el periodisme seria difícil arribar a aquesta dimensió col·lectiva de protestes.

19. AGA, Sección Presidencia, Caja 51/0014, doc. 81, datat el 22-VIII-1909. Són deu folis amb un miler de firmes i l'envia el batlle. Hi llegim: «Se impone un castigo tan ejemplar como merece de tan grande como el delito, pero que alcance a todos, al bravo ejecutor, a los inductores del delito [...]. España no puede vivir en eterno período constituyente y en guerra civil permanente por exigencias caprichosas de una minoría turbulenta...»

3.- *Malgrat els nous instruments de control, el periodisme serà l'exponent de les inquietuds col·lectives*

Ni els tribunals militars de la Llei de Jurisdiccions, ni la censura governativa seran suficients davant l'empenta del periodisme com a empresa. Els mitjans de comunicació ens ofereixen la ciutat moderna on juguen un paper cada cop més notable, més important: l'èxit dels setmanaris com *La Campana* o *L'Esquella*, dels humorístics com *Cucut!* o *Metralla*, tots farcits de textos, d'articles, i no només de ninots, ens fa veure com al costat de les converses a la taverna jugant al burro, o a l'eixida prenent la fresca, la nova societat de masses s'ha consolidat i els mitjans juguen el paper essencial en la creació, transmissió i substitució de les idees eix, de les motivacions, les justificacions i les argumentacions prèvies a tota acció.²⁰ Hem contemplat els mitjans, els diaris principals en el seu paper al llarg del conflicte. Una visió nova i que no aporta noves visions conceptuals —els fets sovint són repetits—, sinó la visió, la interpretació de la realitat a partir de la qual hom configura una nova dimensió d'aquesta realitat: és l'opinió pública en la interrelació amb la classe política. Hom ha proposat²¹ com una de les raons del fracàs del poder polític davant la revolta popular la desconsideració dels nous factors emergents. Amb

20. Bachoud escriu: «Otro signo de esta actitud de las clases populares [fa referència a les cartes adreçades a les autoritats] igualmente poco aprovechable, es la canción popular. Además de los "romances" divulgados por los ciegos, que constituyen un fenómeno de información paralela cuya existencia testimonian los periódicos y los archivos de la policía, existe, en forma de canciones infantiles o "coplas", un folclore que revela, por su permanencia, una sedimentación profunda en mentalidades, esencialmente campesinas enfrentadas con la guerra. En los años setenta tuvimos la oportunidad de escuchar en Madrid a niñas que, mientras jugaban al tejo, cantaban que no querían morir en el monte Gurugú por el conde de Romanones. Otras estrofas aludían a la desesperación de las madres o de las novias ante la marcha de un recluta, o al horror de la sangre vertida inútilmente en Marruecos (op. cit. p. 392). Pere Solà publica el maig de 1977 un cançó que recull del Poble nou: «Si trobeu el senyor Maura / que es passeja per Madrid, / pregunteu-li si es recorda / del castell de Montjuïc. / Digueu-li que a baix a les fosses / la sang encara es coneix. / Si voleu que d'allí s'esborri / l'haurà d'esborrar ell mateix. Gurugú, Gurugú, fora bruixes d'aquí Espanya / Gururú, Gurugú i aquí no el volem ningú.» a «F. Ferrer i Guardia: ideòleg i pedagog», al dossier dedicat a la Setmana Tràgica a *L'Avenç*, 3 (maig 1977) p. 38-43.

21. Joaquín ROMERO-MAURA: *La rosa de fuego. El obrerismo barcelonés de 1899 a 1909*, Madrid, Alianza Universidad, 1989, p.505.

la guerra, n'hi havia prou que el govern establís relació amb les potències internacionals veïnes i amb l'exèrcit. A partir d'ara hom veurà com no és suficient: cal pensar en l'opinió pública i la premsa hi jugarà, malgrat la censura, les limitacions, les prohibicions, un paper determinant com a força emergent més enllà de les elits: ara serà l'expressió de la ciutadania.

4.- Els periòdics madrilenys consideren amb prevenció tots els esdeveniments polítics produïts a Catalunya

De la lectura estricta de la premsa de Madrid no es desprèn la relació entre Barcelona i separatisme com a dualitat. Hi ha una prevenció contra la ciutat industrial, bressol de la catalanitat i cau de bombes, vagues i conflictes. El mateix Ossorio y Gallardo en fa una relació com a demostració de la violència de l'urbs abans d'exposar la seva visió del conflicte. La fórmula, reiterada, ho és de forma subtil, com a expressió catalana contra el conjunt de l'Estat i que cal un exemple. Els diaris militars en seran els portaveus més nítids: proposen sense embuts, de bombardejar, Barcelona.

5.- La censura i les prohibicions de comunicacions desactiven la protesta arreu de l'Estat. No és demostrat que sigui només l'acció de prevenció del separatisme

Com hem vist, la manca d'informacions dels fets, el silenci amb el rerefons de la força governamental provoca una situació de paràlisi en el moviment de protesta que pràcticament la desactiva. L'acció de silenci sobre els fets amb només les notes oficials i la proclamació de l'estat de guerra indica un sentit de preocupació per tal d'aglutinar els sectors socials davant el perill de la revolució, del motí incontrolat. Tot i la força de la societat oral, amb rumors, contactes personals, etc., a través de la visió de la premsa no s'utilitza l'anomenat separatisme com a motiu central de la revolta catalana. Només en algun diari militar apareix la menció de separatisme tot i que els periodistes reflectien el debat del carrer com palesen, en dos diaris, les entrevistes a Sol. Que va existir la percepció d'un rerefons més o menys catalanista en la protesta, un rumor de motivacions separatistes

és indubtable, ara, la dificultat de mesurar-lo és real. La prevenció envers el catalanisme era constant, fins i tot en els diaris republicans que haurien de ser més proclius a les reivindicacions democràtiques. El que sí que hem pogut veure en detall i a fons és que el periodisme serà controlat, doncs, de manera sistemàtica i constant pel poder polític.

Les repercussions seran múltiples. Ho resumeix molt bé *La Época* (28-X-1909) tot i l'error que no és el coneixement dels fets arreu l'estat qui frena la revolta, sinó l'exèrcit. La imatge de la vaga no l'alterà De la Cierva, sinó els mateixos fets o, en terminologia del moment, successos. En boca d'un diputat afirma:

«La huelga se declaró el lunes, y la verdad es que fue tolerada y hasta vista con simpatía por una gran parte de la población. En los primeros momentos no se cometieron desmanes. Los obreros mantuviéronse en actitud pacífica. El día transcurrió sin gran motivo de alarma. Son muchos los que atribuyen la actitud que adoptó Barcelona contraria a la guerra, a que no había preparado el gobierno a la opinión, se fundan en que tan pronto como se conocieron los verdaderos móviles de la campaña, cesó la resistencia y la hostilidad, debilitándose considerablemente la importancia de la protesta. Tengo el convencimiento de que si el señor Maura hubiera dicho, por medio de la prensa o en cualquier otra forma, algo de lo que más tarde ha dicho en el Parlamento, explicando las causas de la guerra, hubiesen desaparecido, en gran parte, los recelos de la opinión y la protesta no hubiera adquirido tan graves proporciones.»

La inexistència de la ràdio i el poc ús del telèfon aïllà la població i facilità que el carrer fos pres pels decidits quan les forces d'ordre eren faltades de directrius a més de ser poc nombroses.

APUNT FINAL: PAPER DE LA PREMSA

La premsa és, hem vist, mirall de la realitat, amb opinions, explicacions de fets, inserció d'acudits, fotografies i il·lustracions, i actora de posicionament social: la demanda de pau abans dels avalots, no la mateixa premsa, la demanda de càstig després. Fixar-hi la mirada més enllà dels noms representatius, dels intel·lectuals i escriptors

que l'han usat o l'han volguda usar, com Joan Maragall, amb fracàs d'inserció, pot donar nous elements que ajudin a entendre la complexitat dels esdeveniments allunyant-se de les interpretacions esquemàtiques per entendre la gamma de matisos que sovint hi ha en la complexa interactivitat social que l'historiador ha d'interpretar.

En la visió de la premsa, hi observem aspectes de confrontacions entre centre i perifèria i d'insolidaritat entre dimensions antagòniques en la concepció de l'estat, permetin-me tanmateix cloure amb uns mots d'harmonia. És l'editorial «Calma y prudencia» del setmanari financer i comercial *La Crónica* que davant el constant boicot als productes catalans brandat com a suprema raó quan fallen les consideracions benintencionades a l'obediència catalana:

«... parece inconveniente la actitud de entidades mercantiles de algunas poblaciones españolas, acordando o proponiendo como protesta a los sucesos de Cataluña que no se acuda a la industria catalana para el surtido de los establecimientos mercantiles, porque semejante medida, a más de ser, como ya hemos dicho, injusta, sería en extremo peligrosa, porque equivaldría a dejar sin trabajo, y por lo tanto, sin pan, a muchos miles de obreros, arrojándolos en brazos de la desesperación, hija del hambre..»